# ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 13ης Ιουνίου 2002 *

Στην υπόθεση C-117/00,

**Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,** εκπροσωπούμενη από τον R. Wainwright, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

**Ιρλανδίας,** εκπροσωπούμενης από τον D. J. O'Hagan, επικουρούμενο από τον C. Mac Eochaidh, BL, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο να διαπιστωθεί ότι η Ιρλανδία, παραλείποντας να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς το άρθρο 3 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατηρήσεως των

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

αγρίων πτηνών (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 202), όσον αφορά τις χιονόκοτες και προς το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της ίδιας οδηγίας καθώς και προς το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7), όσον αφορά τη ζώνη ειδικής προστασίας του Owenduff-Nephin Beg Complex, δεν τήρησε τις ανωτέρω οδηγίες και παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους F. Macken, πρόεδρο τμήματος, C. Gulmann (εισηγητή) και Β. Σκουρή, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 24ης Ιανουαρίου 2002,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 7ης Μαρτίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 27 Μαρτίου 2000, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, προσφυγή με αντικείμενο να διαπιστωθεί ότι η Ιρλανδία, παραλείποντας να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς το άρθρο 3 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 202, στο εξής: οδηγία περί πτηνών), όσον αφορά τις χιονόκοτες και προς το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της ίδιας οδηγίας καθώς και προς το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7, στο εξής: οδηγία περί οικοτόπων), όσον αφορά τη ζώνη ειδικής προστασίας (στο εξής: ΖΕΠ) του Owenduff-Nephin Beg Complex, δεν τήρησε τις ανωτέρω οδηγίες και παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΚ.

### Η κοινοτική νομοθεσία

2 Η οδηγία περί πτηνών αφορά, κατά το άρθρο της 1, παράγραφος 1, τη διατήρηση όλων των ειδών των πτηνών που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών στο οποίο εφαρμόζεται η Συνθήκη.

3 Κατά το άρθρο 2 της οδηγίας περί πτηνών, «[τ]α κράτη μέλη υιοθετούν όλα τα αναγκαία μέτρα με σκοπό να διατηρηθεί ή να προσαρμοσθεί ο πληθυσμός όλων των

ειδών των πτηνών που αναφέρονται στο άρθρο 1 σε ένα επίπεδο που να ανταποκρίνεται ιδιαίτερα στις οικολογικές, επιστημονικές και μορφωτικές απαιτήσεις, λαμβάνοντας ωστόσο, υπόψη τις οικονομικές και ψυχαγωγικές απαιτήσεις».

4 Το άρθρο 3 της οδηγίας περί πτηνών προβλέπει:

«1. Λαμβάνοντας υπόψη τις αναφερόμενες στο άρθρο 2 απαιτήσεις τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα με σκοπό να διαφυλαχθεί, διατηρηθεί ή αποκατασταθεί για όλα τα αναφερόμενα στο άρθρο 1 είδη πτηνών μια επαρκής ποικιλία και επιφάνεια οικοτόπων.

2. Η διαφύλαξη, η συντήρηση και η αποκατάσταση των βιοτόπων και των οικοτόπων περιλαμβάνουν προπάντων τα ακόλουθα μέτρα:

α) δημιουργία ζωνών προστασίας·

β) συντήρηση και διευθέτηση σύμφωνα με τις οικολογικές απαιτήσεις των οικοτόπων που βρίσκονται στο εσωτερικό και στο εξωτερικό των ζωνών προστασίας·

γ) αποκατάσταση των κατεστραμμένων βιοτόπων·

δ) δημιουργία βιοτόπων.»

5 Το άρθρο 4 της οδηγίας περί πτηνών προβλέπει:

«1. Για τα είδη που αναφέρονται στο παράρτημα I προβλέπονται μέτρα ειδικής διατηρήσεως, που αφορούν τον οικότοπό τους, για να εξασφαλισθεί η επιβίωση και η αναπαραγωγή των ειδών αυτών στη ζώνη εξαπλώσεώς τους.

[...]

Τα κράτη μέλη κατατάσσουν κυρίως σε ζώνες ειδικής προστασίας τα εδάφη τα πιο κατάλληλα, σε αριθμό και επιφάνεια, για τη διατήρηση των ειδών αυτών στη γεωγραφική θαλάσσια και χερσαία ζώνη στην οποία έχει εφαρμογή η παρούσα οδηγία.

2. Ανάλογα μέτρα υιοθετούνται από τα κράτη μέλη για τα αποδημητικά είδη που δεν μνημονεύονται στο παράρτημα I, των οποίων η έλευση είναι τακτική, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες προστασίας στη γεωγραφική θαλάσσια και χερσαία ζώνη στην οποία εφαρμόζεται η παρούσα οδηγία, όσον αφορά τις περιοχές αναπαραγωγής, αλλαγής φτερώματος και διαχειμάσεως και τις ζώνες όπου βρίσκονται οι σταθμοί κατά μήκος των οδών αποδημίας. Για τον σκοπό αυτό τα κράτη μέλη αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην προστασία των υγροτόπων, και ιδίως όσων έχουν διεθνή σπουδαιότητα.

[...]

4. Τα κράτη μέλη υιοθετούν κατάλληλα μέτρα για να αποφύγουν στις ζώνες προστασίας που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 τη ρύπανση ή τη φθορά των οικοτόπων, καθώς και τις επιζήμιες για τα πτηνά διαταράξεις, όταν αυτές έχουν

σημαντικές συνέπειες σε σχέση με τους αντικειμενικούς στόχους του παρόντος άρθρου. Τα κράτη μέλη θα προσπαθήσουν επίσης να αποφύγουν τη ρύπανση ή τη φθορά των οικοτόπων και έξω από τις ζώνες προστασίας.»

6 Το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας.»

7 Κατά το άρθρο 7 της οδηγίας περί οικοτόπων, οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από το άρθρο της 6, παράγραφοι 2 έως 4, αντικαθιστούν τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών, όσον αφορά τις ζώνες που ταξινομήθηκαν δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας περί πτηνών ή αναγνωρίστηκαν με ανάλογο τρόπο δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, της τελευταίας αυτής οδηγίας, από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας περί οικοτόπων ή από την ημερομηνία ταξινομήσεως ή αναγνώρισης εκ μέρους ενός κράτους μέλους δυνάμει της οδηγίας περί πτηνών, εφόσον η τελευταία αυτή ημερομηνία είναι μεταγενέστερη.

8 Κατά το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων, τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθούν προς την οδηγία αυτή εντός δύο ετών από την κοινοποίησή της. Δεδομένου ότι η οδηγία αυτή κοινοποιήθηκε τον Ιούνιο 1992, η εν λόγω προθεσμία έληξε τον Ιούνιο του 1994.

## Η προ της ασκήσεως προσφυγής διοικητική διαδικασία

9 Στις 9 Οκτωβρίου 1997, η Επιτροπή απέστειλε στην Ιρλανδική Κυβέρνηση έγγραφο οχλήσεως λόγω παραβιάσεως των άρθρων 3 και 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών καθώς και του άρθρου 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων. Με το έγγραφο αυτό η Επιτροπή τόνιζε τις αρνητικές επιπτώσεις της υπέρμετρης βοσκήσεως στην κύρια ΖΕΠ της Ιρλανδίας, ήτοι στο Owenduff-Nephin Beg Complex, καθώς και ότι οι αρνητικές συνέπειες της εξαντλητικής αυτής εκμεταλλεύσεως επί των οικοτόπων των χιονοκοτών, ενός επιδημητικού πτηνού το οποίο εμπίπτει στο άρθρο 3 της οδηγίας περί πτηνών. Οι ολλανδικές αρχές δεν απάντησαν στο έγγραφο αυτό.

10 Στις 8 Απριλίου 1998, η Επιτροπή απηύθυνε στην Ιρλανδία, αιτιολογημένη γνώμη με την οποία υποστήριζε ότι το εν λόγω κράτος μέλος, παραλείποντας να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς το άρθρο 3 της οδηγίας περί πτηνών, όσον αφορά τη χιονόκοτα, και προς το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας αυτής καθώς και προς το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων, όσον αφορά τη ΖΕΠ του Owenduff-Nephin Beg Complex, δεν είχε συμμορφωθεί προς τις ανωτέρω οδηγίες και είχε παραβεί τις υποχρεώσεις που υπείχε δυνάμει της Συνθήκης. Η Επιτροπή καλούσε την Ιρλανδία να συμμορφωθεί προς τη γνώμη αυτή εντός δύο μηνών από της κοινοποιήσεώς της.

11 Με έγγραφο της 1ης Σεπτεμβρίου 1998, οι ολλανδικές αρχές απάντησαν στην αιτιολογημένη γνώμη παρέχοντας στοιχεία σχετικά με τα νέα μέτρα που είχαν λάβει προκειμένου να περιορίσουν την υπέρμετρη βόσκηση τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και, ειδικότερα, στη ζώνη του Owenduff-Nephin Beg Complex.

12 Η Επιτροπή, φρονώντας ότι τα στοιχεία αυτά δεν της παρείχαν τη δυνατότητα να διαπιστώσει αν η Ιρλανδία είχε θέσει τέλος στην προσαπτόμενη παράβαση, αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου.

## Επί της ουσίας

*Επί του λόγου της προσφυγής που στηρίζεται στην παραβίαση του άρθρου 3 της οδηγίας περί πτηνών*

13 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι ο οικότοπος της χιονόκοτας βρίσκεται στους λόφους και στα τυρφώδη έλη διότι η τροφή της συνίσταται κυρίως στην ερείκη την κοινή, από την οποία εξαρτάται επίσης για την κατασκευή της φωλιάς της και για να προστατευθεί από τα αρπακτικά ζώα. Ως εκ τούτου, η χιονόκοτα απαντά, στην Ιρλανδία, στις ζώνες των τυρφωδών ελών και των ερεικώνων. Τα ρείκια όμως είναι, κατά την Επιτροπή, ένα φυτό το οποίο είναι ιδιαίτερα ευπαθές στην υπέρμετρη βόσκηση και απειλείται σοβαρά στην Ιρλανδία εξαιτίας της. Συναφώς, η Επιτροπή παραθέτει μελέτες που αποδεικνύουν τη σαφέστατη και πρόσφατη μείωση, στο εν λόγω κράτος μέλος, του πληθυσμού των χιονοκοτών καθώς και τη σημαντική μείωση των ζωνών στις οποίες κατοικεί το είδος αυτών όπως και των ζωνών στις οποίες αναπαράγεται. Όσον αφορά τη μείωση του πληθυσμού του είδους αυτού, η Επιτροπή παραπέμπει σε μια έκθεση του Irish Wildbird Conservancy του 1993. Ως προς τη μείωση των εν λόγω ζωνών, η Επιτροπή παραπέμπει σε δύο άτλαντες που αφορούν τα φωλεοποιά πτηνά της Μεγάλης Βρετανίας και της Ιρλανδίας. Εξάλλου, οι περιοχές στις οποίες το είδος αυτό κατασκευάζει τη φωλιά του καλύπτουν πάντοτε, σε μεγάλο βαθμό, τις ζώνες που έχουν χαρακτηριστεί από τις ιρλανδικές αρχές ως υποβαθμισμένες. Επομένως, κατά την Επιτροπή, η Ιρλανδία παρέβη τις υποχρεώσεις της σχετικά με τη διαφύλαξη μιας επαρκούς ποικιλίας και επιφανείας οικοτόπων για τη χιονόκοτα.

14 Η Ιρλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι τα πραγματικά περιστατικά που της προσάπτει είχαν ως αποτέλεσμα, είτε από κοινού είτε χωριστά, να μειωθεί η έκταση του οικοτόπου της χιονόκοτας σε σημείο που να μην είναι πλέον επαρκής για τη διατήρησή της. Η εν λόγω κυβέρνηση τονίζει ότι η χιονόκοτα, ως υποδιαίρεση του lagopus lagopus, αποτελεί ένα πολύ διαδεδομένο και μη απειλούμενο είδος. Όσον αφορά τους δύο άτλαντες που επικαλείται η Επιτροπή, οι οποίοι αναφέρονται αντιστοίχως στις περιόδους από 1968 έως 1972 και από 1988 έως 1991, οι διαφορετικές μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύνταξή τους καθιστούν αμφίβολης αξίας τη σύγκριση των αριθμητικών τους στοιχείων και των πορισμάτων τους προκειμένου να διαπιστωθεί τυχόν μείωση του πληθυσμού των χιονοκοτών και της ζώνης εξαπλώσεώς τους. Η Ιρλανδική Κυβέρνηση αμφισβητεί

επίσης τη βασιμότητα του ισχυρισμού ότι οι ζώνες με ρείκια, από τα οποία εξαρτάται η χιονόκοτα, απειλούνται σοβαρά από την υπέρμετρη βόσκηση, μολονότι αναγνωρίζει ότι η υπέρμετρη βόσκηση είχε αρνητικές επιπτώσεις επί του αριθμού των χιονοκοτών και επί της εκτάσεως του οικοτόπου του είδους αυτού.

15 Πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 3 της οδηγίας περί πτηνών υποχρεώνει τα κράτη μέλη να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την διαφύλαξη, τη διατήρηση ή την αποκατάσταση μιας επαρκούς ποικιλίας και επιφανείας οικοτόπων για όλα τα είδη πτηνών που μνημονεύει η οδηγία αυτή. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από τη διάταξη αυτή υφίστανται και πριν διαπιστωθεί μείωση του αριθμού των πτηνών ή καταστεί υπαρκτός ο κίνδυνος εξαφανίσεως ενός προστατευομένου είδους (βλ. απόφαση της 2ας Αυγούστου 1993, C-355/90, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 1993, σ. I-4221, σκέψη 15).

16 Η έκθεση που συνέταξε το 1993 η Irish Wildbird Conservancy, ένας μη κυβερνητικός οργανισμός που ειδικεύεται στην προστασία των πτηνών στην Ιρλανδία, είχε χαρακτηρίσει τη χιονόκοτα ως ένα από τα δώδεκα πλέον απειλούμενα είδη φωλεοποιών πτηνών της χώρας. Από την έκθεση προέκυπτε ότι ο πληθυσμός των χιονοκοτών είχε μειωθεί κατά 50 % και άνω κατά τα τελευταία είκοσι έτη.

17 Εξάλλου, από τη σύγκριση δύο επιστημονικών έργων όπως είναι ο *Atlas of Breeding Birds in Britain and Ireland: 1968-1972* και ο *New Atlas of Breeding Birds in Britain and Ireland: 1988-1991*, των D. W. Gibbons, J. B. Reid και R. A. Chapman, προκύπτει σημαντική μείωση των ζωνών που καταλαμβάνει η χιονόκοτα καθώς και των ζωνών στις οποίες αναπαράγεται. Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονιστεί ότι, στον δεύτερο άτλαντα, οι συγγραφείς, μολονότι επισημαίνουν και αναγνωρίζουν ότι η σύγκριση

των δεδομένων πρέπει να γίνεται με προσοχή, υποστηρίζουν ότι, «παρά τις δυσχέρειες αυτές, οι χάρτες στους οποίους φαίνονται οι αλλαγές απεικονίζουν πάντως τις πραγματικές υπολανθάνουσες μεταβολές στη γεωγραφική εξάπλωση [των ειδών].»

18 Επί πλέον, δεν αμφισβητείται ότι οι περιοχές στις οποίες κατασκευάζει τη φωλιά της η χιονόκοτα, η οποία αναφέρεται ως χωριστό είδος στο παράρτημα ΙΙ/1 της οδηγίας περί πτηνών, καλύπτουν, σε μεγάλο βαθμό, τις ζώνες που χαρακτηρίζονται από το Heritage Council (Ιρλανδικό Συμβούλιο Κοινής Κληρονομιάς) ως υποβαθμισμένες λόγω της υπέρμετρης βοσκήσεως.

19 Πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι, με το από 1ης Σεπτεμβρίου 1998 έγγραφό της, η Ιρλανδία αναγνώρισε ότι, γενικώς, είναι δυνατόν να θεωρηθεί ευλόγως ότι οι οικότοποι των πληθυσμών των χιονοκοτών επηρεάστηκαν από τις συνέπειες της υπέρμετρης βοσκήσεως. Στο ίδιο έγγραφο, το εν λόγω κράτος μέλος τονίζει ότι, αφενός, η χιονόκοτα εξαρτάται από την ερείκη την κοινή, που αποτελεί το κυρίαρχο φυτικό είδος σε πολλές χέρσες εκτάσεις, σε τυρφώνες που βρίσκονται σε υψόμετρο και σε υψίπεδα της Ιρλανδίας, και ότι, αφετέρου, προτίθεται να χαρακτηρίσει μια πολύ μεγάλη έκταση αυτών των τύπων των οικοτόπων, πιθανώς άνω των 250 000 εκταρίων, ως ειδικές ζώνες διατηρήσεως κατά την έννοια της οδηγίας περί οικοτόπων ούτως ώστε να διαθέτει τους μηχανισμούς για τον έλεγχο της υπέρμετρης βοσκήσεως.

20 Στο πρόγραμμα δράσεως που εκπόνησε το 1995 το Irish Wildbird Conservancy για τα δώδεκα πλέον απειλούμενα φωλεοποιά είδη της Ιρλανδίας, ο έλεγχος της βοσκήσεως είχε θεωρηθεί ως ένα από τα ουσιώδη μέτρα που έπρεπε να ληφθούν στο πλαίσιο της δράσεως προτεραιότητας που συνίστατο, σε πρώτη φάση, στον έλεγχο της μειώσεως του πληθυσμού των χιονοκοτών και της ζώνης εξαπλώσεώς τους και, σε δεύτερη φάση, στον επαναποικισμό των ζωνών εξαπλώσεως που είχαν εγκαταληφθεί από το χρονικό διάστημα στο οποίο αναφέρεται ο πρώτος άτλας που μνημονεύεται στη σκέψη 17 της παρούσας αποφάσεως.

21 Βάσει των ανωτέρω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ιρλανδία δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα για τη διαφύλαξη μιας επαρκούς ποικιλίας και επιφανείας των οικοτόπων για τις χιονόκοτες κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας περί πτηνών. Κατά συνέπεια, η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να γίνει, ως προς το σημείο αυτό, δεκτή.

*Επί του λόγου της προσφυγής που στηρίζεται στην παράβαση του άρθρου 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών και του άρθρου 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων*

22 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η Ιρλανδία δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να αποτρέψει την υποβάθμιση των τυρφώνων που καλύπτουν την ΖΕΠ του Owenduff-Nephin Beg Complex από την υπέρμετρη βόσκηση. Ειδικότερα, το Rural Environmental Protection Scheme (πρόγραμμα προστασίας της υπαίθρου, στο εξής: REPS) που ενέκριναν οι ιρλανδικές αρχές ήταν και εξακολουθεί να είναι, κατά την Επιτροπή, ανεπαρκές για την καταπολέμηση του προβλήματος της υπέρμετρης βοσκήσεως, τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και σχετικά με το Owenduff-Nephin Beg Complex. Ωστόσο, η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι το REPS, όπως αναθεωρήθηκε το 1998, είναι δυνατόν να παρέχει τη δυνατότητα αποτελεσματικής καταπολεμήσεως του προβλήματος της υπέρμετρης βοσκήσεως στις κοινόκτητες εκτάσεις εφόσον προβλεφθεί η εκπόνηση, η εφαρμογή και η παρακολούθηση σχεδίων-πλαισίων για τη διαχείριση των εκτάσεων αυτών. Ως προς τη γενικευμένη μείωση κατά 30 % του ποσοστού των ορεινών προβάτων που αποφασίστηκε τον χειμώνα του 1998/1999, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η μείωση αυτή είναι ανεπαρκής αν ληφθούν υπόψη όλες οι ζώνες που πλήττονται από την βόσκηση.

23 Μολονότι αναγνωρίζει ότι τα προβλήματα λόγω της υπέρμετρης βοσκήσεως ανέκυψαν προοδευτικά στο Owenduff-Nephin Beg Complex η Ιρλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν προσκόμισε επαρκή αποδεικτικά στοιχεία τα οποία να αποδεικνύουν ότι η Ιρλανδία παρέβη τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων και από το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών. Η εν λόγω κυβέρνηση υπενθυμίζει κατ' αρχάς ότι, από το 1996, οι γεωργοί που μετείχαν στο REPS έπρεπε να συμμορφωθούν, όσον αφορά τις κοινόκτητες εκτάσεις, προς τις στρατηγικές για την οργάνωση της βοσκήσεως. Στη συνέχεια, η Ιρλανδική Κυβέρνηση παραπέμπει στις συνθήκες διατηρήσεως των τυρφώνων που καλύπτουν χέρσες εκτάσεις και των

λιβαδιών που βρίσκονται σε υψόμετρο ή των ζωνών που έχουν χαρακτηριστεί ως Natural Heritage Areas στο πλαίσιο του REPS όπως ισχύει από την 1η Ιανουαρίου 1999. Επί πλέον, η Ιρλανδία αγόρασε, κατά την Επιτροπή, 10 000 από τα 25 255 εκτάρια γης που αποτελούν την εν λόγω ΖΕΠ και επέτρεψε σε αυτήν την παρουσία μόνον 6 αγροτικών ζώων και 150 προβάτων. Κατά τη διάρκεια του 2000, η Ιρλανδία ενέκρινε, κατά την Επιτροπή, ένα σχέδιο-πλαίσιο για τις υπόλοιπες κοινόκτητες εκτάσεις αυτής της ΖΕΠ. Τα εναπομείναντα περίπου 5 000 εκτάρια του Owenduff-Nephin Beg Complex δεν αποτελούσαν τμήμα των κοινοκτήτων εκτάσεων και δεν αντιμετώπιζαν πρόβλημα υπέρμετρης βοσκήσεως. Η Ιρλανδική Κυβέρνηση τονίζει εξάλλου ότι η Επιτροπή ενέκρινε, με την από 6 Αυγούστου 1998 απόφαση που ελήφθη κατ' εφαρμογήν του κανονισμού (ΕΟΚ) 2078/92 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου (ΕΕ L 215, σ. 85), τις επενεχθείσες στο REPS τροποποιήσεις που είχαν γνωστοποιηθεί στη Επιτροπή από τον Ιούνιο του 1997. Η Ιρλανδική Κυβέρνηση τονίζει τέλος ότι η εφαρμογή του προγράμματος διαχειρίσεως σχετικά με τη διατήρηση του Owenduff-Nephin Beg Complex καθυστέρησε λόγω των απαιτούμενων εντατικών δημοσίων διαβουλεύσεων με τους ενδιαφερομένους οι οποίες έπρεπε να προηγηθούν.

24 Πρώτον, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ύπαρξη παραβάσεως πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με την κατάσταση του κράτους μέλους κατά τη λήξη της προθεσμίας που έταξε η αιτιολογημένη γνώμη (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 18ης Μαρτίου 1999, C-166/97, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1999, σ. I-1719, σκέψη 18, και της 7ης Δεκεμβρίου 2000, C-374/98, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2000, σ. I-10799, σκέψη 14). Κατά συνέπεια, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη, στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως, τα μέτρα που έλαβε η Ιρλανδία μετά τις 8 Ιουνίου 1998.

25 Δεύτερον, επιβάλλεται να τονιστεί ότι δεν αμφισβητείται ότι το Owenduff-Nephin Beg Complex χαρακτηρίζεται ως ΖΕΠ από τον Οκτώβριο του 1996. Όσον αφορά τις ζώνες που χαρακτηρίζονται ως ΖΕΠ, το άρθρο 7 της οδηγίας περί οικοτόπων προβλέπει ότι οι υποχρεώσεις που πηγάζουν μεταξύ άλλων από το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων αντικαθιστούν τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών, τούτο δε από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας περί οικοτόπων ή από την ημερομηνία της ταξινομήσεως δυνάμει της οδηγίας περί πτηνών στην περίπτωση που

η τελευταία αυτή ημερομηνία είναι μεταγενέστερη. Παρέπεται ότι, εν προκειμένω, εφαρμόζεται στη ΖΕΠ του Owenduff-Nephin Beg Complex από τον Οκτώβριο του 1996, το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων, και όχι το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να απορριφθεί ο λόγος προσφυγής της Επιτροπής στο μέτρο που στηρίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών και να εξεταστεί μόνον αν υπάρχει παραβίαση του άρθρου 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων.

26 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων, ακριβώς όπως και το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας περί πτηνών, επιβάλλει στα κράτη μέλη τη λήψη των μέτρων που ενδείκνυνται για την αποφυγή, μεταξύ άλλων, της υποβαθμίσεως των οικοτόπων που έχουν χαρακτηρισθεί, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του ιδίου αυτού άρθρου, ως ΖΕΠ (βλ. απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 1999, C-96/98, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1999, σ. I-8531, σκέψη 35).

27 Πάντως, μολονότι είναι αληθές ότι η Επιτροπή δεν προσάπτει στην Ιταλία καμία παράβαση όσον αφορά τα 10 000 εκτάρια, την κυριότητα των οποίων έχει αυτό το κράτος μέλος και στα οποία η βόσκηση είναι τώρα πλέον πολύ περιορισμένη, από τη δικογραφία προκύπτει ότι άλλα τμήματα της ΖΕΠ του Owenduff-Nephin Beg Complex επλήγησαν σοβαρά.

28 Ως εκ τούτου, στο πρόγραμμα διατηρήσεως για την ανωτέρω ΖΕΠ, που εκπονήθηκε στις 22 Αυγούστου 2000 από την Dúchas, την υπηρεσία Κοινής Κληρονομιάς του Υπουργείου Τεχνών, Κοινής Κληρονομιάς, της Ιρλανδόφωνης Περιφέρειας και των Νήσων, αναφέρονται τα εξής: «Ορισμένες από τις τυρφώδεις επιφάνειες καθώς και ορισμένα από τα τμήματα της περιοχής που καλύπτονται από ερεικώνες έχουν διαβρωθεί σε μεγάλο βαθμό λόγω του υπερβολικού αριθμού προβάτων. Σε ορισμένα σημεία, η τύρφη υποχωρεί, γεγονός που δημιουργεί σκαμμένους τυρφώνες και μικρές χαραδρώσεις η διάβρωση των οποίων έχει τέτοια έκταση ώστε να αποκαλύπτει το μητρικό πέτρωμα. Στα εδάφη που βρίσκονται σε μεγαλύτερο υψόμετρο, η χέρσος έχει καταστραφεί σε μεγάλο βαθμό λόγω της μεγάλης βοσκήσεως στο είδος "ερεικοειδή" (ερεικώνας). Πολύ πρόσφατα, μεγάλες λωρίδες γης της παρακείμενης στην τοποθεσία τυρφώδους ζώνης φυτεύθηκαν με κωνοφόρα, γεγονός που προκάλεσε την καταστροφή μεγάλων λωρίδων γης με τυρφώδη κάλυψη τόσο στην πεδινή όσο και στην ορεινή ζώνη.»

29 Στην ανταλλαγείσα αλληλογραφία με την Επιτροπή πριν από την έκδοση της αιτιολογημένης γνώμης της, οι ιρλανδικές αρχές είχαν ήδη αναγνωρίσει ότι στο Owenduff-Nephin Beg Complex υπήρχε ένας πολύ μεγάλος αριθμός προβάτων, διευκρινίζοντας ότι τα πρόβατα αυτά διέσχιζαν τις ακατοίκητες κοιλάδες και τις βουνοπλαγιές. Οι ιρλανδικές αρχές είχαν επίσης παραδεχθεί ότι οι προκληθείσες ζημίες λόγω της υπέρμετρης βοσκήσεως ήσαν ιδιαίτερα σοβαρές στις δυτικές πλαγιές του Lough Feeagh, γεγονός που είχε συμβάλει στην πρόσφατη μείωση του αριθμού των ασπρομετωποχηνών της Γροιλανδίας που μετέβαινε στη ζώνη αυτή προς αναζήτηση τροφής.

30 Σύμφωνα με το πρόγραμμα διατηρήσεως, το οποίο μνημονεύεται στη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως, θα είναι αναγκαίο να περιοριστεί η βόσκηση σ' ένα ανεκτό επίπεδο προκειμένου να πραγματοποιηθούν σκοποί όπως είναι, αφενός, η διατήρηση και, ει δυνατόν, η ενίσχυση της οικολογικής αξίας είτε του οικοτόπου προτεραιότητας του Owenduff-Nephin Beg Complex, είτε του επιφανειακού τυρφώνα, είτε των λοιπών οικοτόπων που χαρακτηρίζουν την περιοχή αυτή και, αφετέρου, η διατήρηση και, ει δυνατόν, η αύξηση των πληθυσμών των πτηνών που ανήκουν στα είδη που μνημονεύει το παράρτημα Ι της οδηγίας περί πτηνών και τα οποία συχνάζουν στην εν λόγω περιοχή, όπως ειδικότερα η ασπρομετωπόχηνα της Γροιλανδίας και το βροχοπούλι, είδη τα οποία δικαιολογούσαν τον χαρακτηρισμό της περιοχής αυτής ως ΖΕΠ. Πράγματι, η υπέρμετρη βόσκηση των προβάτων προξενεί σοβαρές ζημίες σε ορισμένα σημεία και συνιστά την κυριότερη απειλή για την περιοχή αυτή.

31 Εξάλλου, και η ίδια η Ιρλανδική Κυβέρνηση αναγνωρίζει, με το υπόμνημά της ανταπαντήσεως, ότι είναι αναγκαίο όχι μόνον οι ιρλανδικές αρχές να λάβουν μέτρα σταθεροποιήσεως όσον αφορά το πρόβλημα της υπέρμετρης βοσκήσεως, αλλά επίσης να μεριμνούν προκειμένου να καταστεί δυνατή η αποκατάσταση των οικοτόπων που έχουν καταστραφεί. Η Ιρλανδική Κυβέρνηση τονίζει ότι η εφαρμογή του προγράμματος διαχειρίσεως σχετικά με τη διατήρηση της εν λόγω ΖΕΠ, του προγράμματος-πλαισίου για τις κοινόκτητες εκτάσεις που βρίσκονται στη ζώνη αυτή καθώς και τα επιμέρους προγράμματα γεωργικής διαχειρίσεως θα παράσχουν τη δυνατότητα να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός.

32 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Ιρλανδία δεν έλαβε τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέψει, στη ΖΕΠ του Owenduff-Nephin Beg Complex, την υποβάθμιση των οικοτόπων των ειδών για τα οποία είχε οριστεί η ανωτέρω ΖΕΠ.

33 Κατά συνέπεια, η Ιρλανδία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων. Κατά συνέπεια, η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να γίνει δεκτή και ως προς το σημείο αυτό, εντός των ορίων τα οποία διευκρινίζονται στη σκέψη 25 της παρούσας αποφάσεως.

34 Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ιρλανδία, παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη διαφύλαξη μιας επαρκούς ποικιλίας και επιφανείας των οικοτόπων για τη χιονόκοτα και παραλείποντας να λάβει τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέψει, στη ΖΕΠ του Owenduff-Nephin Beg Complex, την υποβάθμιση των οικοτόπων των ειδών για τα οποία είχε οριστεί αυτή η ΖΕΠ, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 3 της οδηγίας περί πτηνών και από το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας περί οικοτόπων.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

35 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα. Δεδομένου ότι η Επιτροπή διατύπωσε σχετικό αίτημα και η Ιρλανδία ηττήθηκε, επιβάλλεται να καταδικαστεί η Ιρλανδία στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) **Η Ιρλανδία, παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη διαφύλαξη μιας επαρκούς ποικιλίας και εκτάσεως των οικοτόπων για τη χιονόκοτα και παραλείποντας να λάβει τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέψει, στη ζώνη ειδικής προστασίας του Owenduff-Nephin Beg Complex, την υποβάθμιση των οικοτόπων των ειδών για τα οποία έχει οριστεί η ανωτέρω ζώνη ειδικής προστασίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 3 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών, και του άρθρου 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.**

2) **Καταδικάζει την Ιρλανδία στα δικαστικά έξοδα.**

Macken Gulmann Σκουρής

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Ιουνίου 2002.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Η Πρόεδρος του έκτου τμήματος

F. Macken